

Synspunkter, dialog, debatt, bokanmeldelser

Maren Bak och Kerstin von Brömssen, red.:
Barndom och migration
Umeå: Boréa 2013, 364 s.
ISBN: 978-91-89140-82-0

Anmeldt av: Jonathan Josefsson
Linköpings Universitet
Tema Barn
SE-581 83 Linköping, Sverige
jonathan.josefsson@liu.se

De senaste åren har internationell migrationsforskning alltmer kommit att uppmärksamma barns upplevelser och erfarenheter av migration. I antologin *Barndom och migration* har redaktörerna Maren Bak (sociolog) och Kerstin von Brömssen (religionsvetare) med bakgrund från barnomsforskning, samlat 13 nordiska forskare inom samhällsvetenskap och humaniora för att sätta fokus på barndom, vardagsliv och migration i nordiska länder.

Antologin är så vitt jag känner till den första bredare sammanställningen av nordisk forskning på detta område vilket gör den särskilt viktig och intressant. Som läsare erbjuds vi här en mycket god möjlighet att överblicka vilka frågor, discipliner, teorier, metoder och analyser som är med och formerar fältet och kunskapsområdet av barn och migration idag. I det följande kommer jag att beskriva några genomgående teman i antologin för att därefter ge utrymme för ett par reflektioner om boken som helhet.

I ett inledande kapitel beskriver redaktören Maren Bak bokens övergripande tema. Hon tecknar en bild av ett nytt forskningsfält om barndom och migration på framväxt och placerar detta i ett historiskt och vetenskap-

ligt sammanhang. Med inspiration från bland annat barndomsociologin och i kölvattnet från Barnkonventionens antagande 1989 menar hon att vi de senaste åren kan se en *begynnande barndomsvändning* inom migrationsforskningen med ett växande intresse för barn som individuella rättighetsbärare med agens och kompetens. De barndomar som utforskas i boken har gemensamt att de är en "del i en process av förflyttningar" (s. 24) och "skapas av barn som själva är migranter eller barn till migranter i samspel med de strukturer som de nordiska länderna sätter upp" (ibid).

I de följande fyra kapitlen återfinns ett gemensamt tema om hur de nordiska asylsystemen på olika sätt skapar möjligheter och begränsningar för asylsökande barn och deras rättigheter. Här diskuterar Anna Lundberg hur tjänstemän på migrationsverket många gånger saknar möjligheter till den reflexion och dialog som krävs för att rättssäkra asylutredningar och för att barnets bästa ska få ett reellt genomslag. Kathrine Vitus och Hilde Lidén analyserar med utgångspunkt i post-marxistisk teori hur asylsökande barn i Danmark i första hand positioneras som *asylsökande* där barnperspektivet är marginellt eller helt frånvarande. I Norge blir asylsökande barn istället positionerade som i första hand *barn* och tillskrivs därmed också universella villkor, rättigheter och plikter i egenskap av att vara just barn. I Olga Kesselmanns studie ägnas uppmärksamhet åt hur språket och tolkningen i utredningssamtal många gånger blir ett hinder för barnens rätt att bli hörda på grund av brister i handläggarnas intervjuteknik och tolkarnas återgivning av hand-

läggarnas frågor. *Ulla Björnberg* pekar i sitt bidrag, precis som *Kesselman* och *Lundberg*, på den avgörande betydelse bemötandet från myndighetspersoner kan få för asylsökande barns och familjers hälsa och välbefinnande.

I *Berit Bergs* och *Hilde Lidéns* respektive kapitel kan vi urskilja ett tema om hur migration och migrerade familjers möte med norska myndigheter synliggör och utmanar kulturella föreställningar och nationella rättsliga ramar. *Bergs* kapitel handlar om informations- och kommunikationsproblem som kan uppstå mellan norska migrantbarn med funktionshinder, deras familjer och tjänstemän. *Lidén* å sin sida lyfter fram ett antal norska fall där barn mot sin vilja har lämnats utomlands hos släktingar vilket väcker nya frågor om nationella familjepraktiker och familjerättsliga principer.

Ett återkommande tema i antologins sista fem kapitel är barns erfarenheter och vardagsliv i hemmet, på gruppboenden, i skolan och i relation till lokalsamhället. *Birgitte Romme Larsens* diskuterar i sin etnografiska studie av invandrarfamiljer i mindre samhällen på den danska landsbygden hur bemästrandet av bestämda kroppstekniker som att simma och cykla spelar en viktig roll i en gemensam strävan mot att bli en samhällsmedlem.

I *Kristina Gustafssons*, *Ingrid Fioretos* och *Eva Norströms* studie av ensamkommande unga i Sverige liksom i *Kristina Alstams* studie om trångboddhetens vardag för barn med migrationsbakgrund möter vi barns erfarenheter av marginalisering i samhället. *Gustafsson et al.* lyfter fram barnens erfarenheter av att inte kunna visa vem man är, vem man vill bli eller att inte anses kapabel att fatta rätt beslut. *Alstam* synliggör i sitt kapitel en spänning mellan de barn som trots svårigheter i boendesituationen visar på kraftfull kompetens och de mest utsatta bar-

nen vilkas agens begränsas så till den grad att tysthet och passivitet blir de enda möjliga strategierna för att hantera vardagen.

Betydelsen av språk och kommunikation för socialisation är ett centralt tema i de två avslutande kapitlen. I *Lutine de Wal Pastoors* studie av den norska skolans fritidsverksamhet *Skolefri*, riktas särskilt intresse mot samspel, lek och betydelsen av minoritetsbarnens språk och sociala kompetens för att kunna leka tillsammans med etniskt norska barn. Språket och kulturella skillnader blir här ett hinder för lyckad integration. Detta kan ställas i kontrast mot *Loyal Kasselias Wiltgrens* etnografiska studie om hur flerspråkighet används som resurs på en högstadieskola i Stockholm. Hon menar att ambitionen att hjälpa barn med invandrarbakgrund att tillägna sig svenskkunskaper har gjort att många tidigare studier har fokuserat på ungdomars bristande språkkunskaper istället för att se hur deras språkkunskaper används och utnyttjas.

Efter att ha umgåtts med denna antologi under ett par veckor kan jag konstatera att redaktörerna har lyckats väl med sin ambition. Att ge en övergripande bild av nordisk forskning om barndom och migration. Antologin har ett brett anslag men "nordiskt" har i sammanhanget begränsats till studier från Danmark, Norge och Sverige. Här hade till exempel Finländsk forskning om barndom och migration varit intressant ur ett jämförande perspektiv. En baksida med det breda anslaget är att antologin stundtals känns utan tydlig riktning. Jag saknar till exempel här en uppdelning av antologin i avgränsade och tematiserade delar som vägleder läsaren och bygger upp en gemensam idé om hur bidragen hör samman och skiljer sig åt.

Vid en närmare läsning och jämförelse av bidragen i antologin börjar också nyanser, särdrag och spänningar träda fram. Dessa handlar till exempel om hur olika

teoretiska, metodologiska och analytiska anslag i olika kontexter också får konsekvenser för resultaten och bilderna av barn i migration. Ta till exempel Birgitte Romme Larsens studie (s. 227 ff) som tecknar en ljus bild av flyktingbarns möte med lokalsamhället på den danska landsbygden där social inkludering, medskapande och nära tillitsrelationer karaktäriserar barnens skolvardag. Studien kan ställas i kontrast mot Lutine De Wal Pastoors studie (s. 316 ff) om *skolefri* i Oslo som istället tecknar en mer problematisk bild där minoritetslevers interaktion med majoritetslever karaktäriseras av social exkludering och åtskillnad på grund av minoritetslevernans "bristande kompetens i norska språket samt norska samspeleknoder och regler för lek". De två nyss nämnda studierna kan vidare sättas i relation till Vitus och Lidéns studie (s. 98) om hur asylsökande barn i Norge och Danmark positioneras i asylnpolitiska diskurser. I Danmark positioneras de i första hand som *asylsökande* och till skillnad från vad som lyfts fram i Larsens danska studie exkluderas de från en mängd sammanhang som danska barn vanligtvis ingår i. I Norge positioneras barnen istället i första hand som *barn* med universella rättigheter och, till skillnad från De Wal Pastoors norska studie, ges de chansen att i större utsträckning utvecklas med andra barn inom mer normaliserade ramar. Det är först när dessa studier sätts i ett nära sammanhang, som i en sådan här antologi, som det blir tydligt hur skilda kontexter, diskurser och forskningsperspektiv också skapar olika bilder av barn och dess livsvillkor.

Sammanfattningsvis kan sägas att denna antologi är ett viktigt och intressant bidrag till ett växande fält om barndom och migration. Antologins bidrag visar på en bredd inom fältet men pekar också på vikten av att fortsätta en kritisk diskussion om nya

relevanta forskningsfrågor för framtiden och med vilka teorier, metoder och analytiska perspektiv dessa ska utforskas.

Karoff, H.S.: *Om leg. Legens medier, praktikker og stemninger*
København: Akademisk Forlag 2013, 152 s.
ISBN: 9788750043935

Anmeldt av: Kirsten Elisa Petersen
Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU)
Aarhus Universitet, Danmark
kepe@dpu.dk

Denne bog handler om leg og legens betydning for børn. Med afsæt i 17 børn og deres familier har Karoff udforsket leg, dens stemninger, betydninger og praktikker. Med udgangspunkt i modernitetens forandringer, der skaber forandrede legebetingelser for børn, idet megen leg blandt børn nu foregår i institutioner, og ikke på gader og stræder, udforsker Karoff legen med fokus på børn som aktører i eget liv, dvs. som mennesker, der har meninger, oplevelser og erfaringer – og gennem deltagelse og udøvelse af leg skabes og deles meninger, oplevelser og erfaringer.

Forfatterens afsæt med undersøgelse af leg er, at vi alle fødes med lysten og evnen til at lege, og at vi gør dette primært med selve legen som formål, og altså ikke med fokus på læring, kreative ideer osv. Disse er ikke uvæsentlige, men anskues som biprodukter og er således ikke legens egentlige formål.

Det er således ikke alene legens funktion, der er i centrum, men derimod legen som en såkaldt almenmenneskelig aktivitet, en aktivitet som mennesket stræber efter og knytter an til, lige meget hvilke resultater der opnås. Med et filosofisk inspireret grundlag betoner Karoff, at leg er en måde

at være til i verden på og som noget, der fundamentalt definerer os som mennesker.

Bogen er inddelt i tre hovedkapitler, som samtidig følger forfatterens fokus og forståelse af leg. De tre kapitler knytter først an til de værktøjer, der tages i brug i legen, det være sig computerspil, bolde, mobiltelefoner, dukker osv. Dette betegner forfatteren som *legemedier*. Det andet kapitel fokuserer på *legepraksis*, der omfatter de handlinger og udøvelsesformer, som bruges, når legemedierne udfoldes. Tredje og sidste hovedkapitel sætter fokus på de stemninger, der optræder, når mennesket leger og er i samspil med verden.

I bogens første kapitel, der udforsker legemedier eller værktøjer til leg, betoner forfatteren meget relevant for vor moderne tid, at børns samvær foran computeren med forskellige spil også er leg. Kvaliteten af legesagerne skal således vurderes ud fra de faktiske situationer, hvor legen foregår, mere end hvorvidt det er det rette legetøj. Meningen med legemediet er, at det rækker ud over selve objektet og skabes gennem meningsstruktur, praksis og den, der leger.

I bogens andet hovedkapitel har forfatteren fokus på legepraksis – det at gøre og lave leg. Her er der således fokus på det, børnene gør med værktøjerne, når de laver leg. Gennem en lang række empiriske eksempler viser Karoff, hvorledes leg er en meningsproducerende aktivitet, der har selskabeligheden som samværsform, og hvor det, der opstår i legen med legemedierne, handler om samvær, dvs. udelukkende at være sammen om legen, og ikke noget, der ligger udenfor eller i fremtiden, men netop her og nu i forhandlinger om mening.

I bogens tredje og sidste hovedkapitel udfolder Karoff legestemningen – det at være i leg sammen med andre. Forfatteren betoner, at stemninger beskriver måder at

være til på sammen med andre. Når legen foregår, er barnet åbent for forskellige stemninger, der opstår undervejs i legen og fokuserer på selve øjeblikket, hvor legen foregår, forandrer sig og udvikler sig i mange forskellige retninger. En legestemning skabes i samværet gennem legemedierne og legepraksis og kan skabe en stemning af samhørighed og optagethed af nuet og øjeblikket.

Gennem de tre hovedkapitler veksler forfatteren mellem teoretiske overvejelser og empiriske fund, der viser, hvordan leg lever i bedste velgående blandt børn i det moderne og som et almenmenneskeligt livsfænomen. En vigtig pointe hos forfatteren er fortsat at opmuntre børn til leg uden at udelukke nogle aktiviteter, som voksne ikke umiddelbart finder meningsfulde eller de vil bestemme, hvad der er en god leg – ofte med fokus på, at børn skal lære noget. Leg er noget, der bestemmes af dem, der udøver den og skaber mening for netop dem, der er med i legen.

Det er en meget velskrevet og relevant bog, der både åbner for teoretiske forståelser af legens betydning, men som også er fint illustreret med gode eksempler på legepraksis blandt børn. Bogen vil især være relevant for dem, der arbejder med børn, både i daginstitution og skole, og kan medvirke til at sætte fokus på leg som meningskabende og som meningsfuldt for alle, både børn og voksne.

Willy Lichtwarck og Edgar Marthinsen, red.:
Det nye barnevernet
 Oslo: Universitetsforlaget 2013, 240 s.
 ISBN 9788215022369

Anmeldt av: Marit Ursin
 Norsk senter for barneforskning
 Norges teknisk-naturvitenskapelige
 universitet (NTNU)
 NO-7491 Trondheim, Norge
 marit.ursin@svt.ntnu.no

I antologien *Det nye barnevernet* setter forfatterne søkelys på samtidens barnevern i Norge, det vil si et barnevern som strever med å finne sin rolle i spenningsfeltet mellom et mer tradisjonelt barnevernsparadigme og et velferdssamfunn i rask endring. Endrede kjønnsrollemønstre, nye familieformer og immigrasjon er noen av utfordringene barnevernet møter. Ifølge forfatterne har det skjedd en gradvis endring fra det såkalte kjernebarnevernet til dagens "velferdsbarnevern". Dette har hatt konsekvenser for både ideologisk forankring og hverdagspraksis. Antall barnefamilier som mottar tiltak gjennom barnevernet er økende, og på landsbasis kommer i underkant av 10 % av barna inn under et eller flere barnevernstiltak i løpet av sine atten første leveår. En av hovedgrunnene til denne økningen er lovendringer på 1990-tallet og barnevernets nye mandat om å arbeide forebyggende. Dette innebærer at barnevernet fortsatt skal arbeide med mer tradisjonelle kjerneoppgaver som omhandler mishandling og omsorgssvikt, men i tillegg skal de også følge opp barnefamilier i risikozonen. Hvor omsorgsovertakelse var mer utbredt tidligere, har såkalte hjelpetiltak som økonomisk støtte, foreldreveiledning og overvåkning vært i sterk vekst de siste tiårene. Maktbalansen mellom barnevernet og biologiske foreldre er derfor

til en viss grad skjøvet fra tvang til samarbeid siden hjelpetiltakene er basert på frivillighet.

Forfatterne i boken er knyttet til et landsomfattende forskningsprosjekt «Det nye barnevernet» hvor de i utgangspunktet ønsket å undersøke hvorfor antall familier som blir klienter i barnevernstjenesten er økende. Boken er basert på data fra forskningsprosjektets første del, som inneholdt et større kartleggingsarbeid av 715 familier under tiltak i barnevernstjenesten, hvor en av foreldrene deltok i en surveyundersøkelse. Tanken var at spørsmålene skulle være bygd på barnevernets egen diskurs, men sett fra foreldrenes ståsted: «På denne måten har foreldrene "utredet" seg selv og sine barn etter mønstre fra barnevernet» (Marthinsen: 193). Tverrsnittundersøkelsen fokuserte dermed på foreldrenes levekår og livssituasjon, psykososiale byrder, vurderinger av egne barns fungering, og egne erfaringer med barnevernet, og ble supplert med data fra barnevernet. Gjennom å bruke prosjektets primærdata har analyseenheten vært både familie, foreldre, barn og tiltak, hvilket er mer fleksibelt enn å bruke eksisterende registerdata hos barnevernet og statistisk sentralbyrå.

I bokens forord understreker redaktørene at *Det nye barnevernet* ikke er en praksisbok for ansatte i barnevernet, men at formålet med boken i stedet er å øke innsikten i mangfoldet i dagens barnevernsarbeid og å skape et mer nyansert bilde på dagens brukere av barnevernet. I så måte lykkes forfatterne. Boken står i sterk kontrast til tabloide framstillinger som hovedsakelig fokuserer på misnøye og mistillit blant barneverns klienter, enten fra de biologiske foreldrenes side på grunn av tvangsvedtak om omsorgsovertakelse eller fra de voksne barnas side når slike vedtak

uteble. Gjennom ni kapitler av elleve bidragsyttere gir *Det nye barnevernet* et nyansert bilde av samtidens svært komplekse barnevernstjeneste. Belyst av innhentet data, drøfter forfatterne ulike aktuelle problemstillinger, deriblant hva som fører til klientskap, hvilke utfordringer dagens barnevern står overfor, hvilke tiltak som blir brukt, og hvordan samarbeid med andre offentlige etater fungerer. Gjennom eksempler får leseren et innblikk i den variasjon av saker barnevernsansatte behandler, samt det kontaktnett de samarbeider med, deriblant skoler, barnehager, helsestasjoner, politi, domstolen, Fylkesmannen og politikere.

Videre gir boken et godt og, ikke minst, oppdatert bilde på hvem brukerne av dagens barnevern er. Basert på prosjektets empiriske data og belyst av tidligere faglitteratur, retter forfatterne et kritisk blikk på hvordan de biologiske foreldrenes kjønn, etnisitet og sosio-økonomiske bakgrunn kan ha påvirkning på både utredelsesprosess og tiltaksbeslutninger. For eksempel viser forfatterne, og da spesielt Kojan (kapittel 3), hvordan ideer rundt middelklasse-normativitet kan klassifisere barn og familier fra lavere klasser som unormale, og hvordan middelklasseforeldre virker som å ha et sterkere forhandlingsgrunnlag i møtet med barnevernet. Et annet viktig funn er at det i mange saker er foreldrene som sliter, og at foreldrenes belastninger ikke samvarierer med barnas fungeringsnivå. Forfatterne advarer mot klientifisering av velfungerende barn, og oppfordrer barnevernsansatte til å vurdere hvem som skal være klienten samt å benytte seg av tverretattlig samarbeid for å hjelpe foreldre med psykososiale belastninger. Materialet presentert i boken viser også at flertallet av foreldrene uttrykker tillit til barnevernet og dets avgjørelser.

Gjennom kapitlene blir prosjektets kvantitative data brukt til å belyse viktige tema rundt dagens barnevernstjeneste. I noen kapitler benytter forfatterne seg også av en mer kvalitativ tilnærming til feltet, for eksempel gjennom å sitere svar på åpne spørsmål/kommentarfelt på surveyen. I tillegg benytter Collin-Hansen empiri fra en enquête for å vise hvordan tolv barnevernsledere vurderer ti korte bekymringsmeldinger (kapittel 8). Slike tilleggsdata gir et mer levende bilde av både foreldrenes og de barnevernsansattes refleksjoner og situasjonsdefinisjoner.

Til tross for at barnevernet arbeider etter prinsippet om barns beste, påpeker Marthinsen, Lichtwarck, Fauske og Clifford at barnevernet arbeider minimalt i dialog med barnet, og at hovedaktiviteten er overfor foreldrene (s. 33). Viktigheten av barnas perspektiv understrekes gjentatte ganger i boken, som for eksempel:

[V]i bør utvise forsiktighet når vi møter en barnevernssak i den betydningen at vi ikke bør trekke forhastede konklusjoner om verken foreldre eller barn, men sette oss godt inn i både forhistorien til og foreldrene og *barnas egen opplevelse og forståelse av det som er utfordringene i deres liv* (Marthinsen, Clifford, Fauske, Lichtwarck og Kojan: 69, min kursiv).

Samtidig blir brukermedvirkning og myndiggjørende praksis vektlagt som viktige verdier innenfor moderne sosialt arbeid, og barnevernstjenesten forventes å legge til rette for at både *barnet og dets foreldre deltar og engasjerer seg i sin egen endringsprosess*» (Johnsen: 130, min kursiv).

Til tross for at forfatterne er bevisste på viktigheten av å synliggjøre barnas stemmer i barnevernssaker, har de unngått de etiske utfordringene det innebærer å inkludere barna og ungdommene i de utvalgte familiene i forskningsprosjektet. Gjennom å henvende seg til den yngste generasjonen av brukere kunne prosjektet ha generert et enda rikere materiale og kanskje bedre besvart spørsmålene som stilles på bokomslaget "Hvem er brukerne av dagens barnevern, og får de den oppfølgingen de har behov for?" Det er lite rom for refleksjon rundt barnas perspektiv på familiesituasjonen, barnevernets rolle, og de tiltakene som er blitt satt ut i livet, og

betraktninger rundt disse metodiske valgene er også utelatt. I stedet gjenspeiler boken nettopp dette fokus på relasjonen mellom barnevernsansatte og foreldre som er tradisjonelt innen sosialt arbeid.

Basert hovedsakelig på nye kvantitative data gir boken *Det nye barnevernet* et godt bilde på norsk barnevernspraksis i dag, og er således et nødvendig bidrag til faglitteraturen. Å vise det enorme mangfoldet innen både barnevernsarbeid og blant barnevernsklinter er bokens sterkeste side. Boken er derfor essensiell for alle som berører tematikken enten gjennom studier, praksis, undervisning eller forskning.